

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кравченко Євген Вікторович

УДК 338.45:621:339.94(043.3/.5)

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному політехнічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
заслужений працівник народної освіти України
Кузьмін Олег Євгенович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
директор Навчально-наукового інституту
економіки і менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Витвицька Ольга Данилівна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри інноваційної діяльності в АПК;

кандидат економічних наук
Рубіш Марина Андріївна,
Мукачівський державний університет,
старший викладач кафедри менеджменту та
управління економічними процесами.

Захист відбудеться «23» жовтня 2015 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.052.10 в Одеському національному політехнічному університеті за адресою: 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Одеського національного політехнічного університету за адресою: 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1.

Автореферат розісланий «23» вересня 2015 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради

Г.Б. Свінарьова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Для підприємств машинобудування, які функціонують на прикордонних територіях, які, в свою чергу, розглядаються як території периферійні по відношенню до центру економічного життя країни, важливим є пошук дієвих методів та інструментів забезпечення реалізації наявного економічного потенціалу в умовах загострення конкуренції на внутрішніх та зовнішніх ринках. За сучасних процесів глобалізації, інтеграції та інтернаціоналізації, таким інструментом виступає транскордонне співробітництво, яке пропонує машинобудівним підприємствам ряд потенційних переваг (вихід на нові ринки; диференціація джерел сировини; доступ до капіталу, робочої сили та нових технологій; отримання більш високих прибутків тощо), тим самим сприяючи підвищенню рівня їх економічного розвитку та міжнародної конкурентоспроможності, що досягається формуванням стійких економічних зв'язків між суб'єктами господарювання по різні боки спільного кордону та прискоренням їх включення в систему світового господарства.

Важливі теоретичні і практичні аспекти функціонування машинобудівних підприємств досліджували вітчизняні вчені: Є. Бельтюков, А. Бутенко, М. Войнаренко, І. Грузнов, В. Захарченко, О. Кузьмін, О. Мельник, М. Меркулов, М. Окландер, Н. Петришин, І. Продіус, Л. Стрій, С. Філіппова, С. Харічков, М. Юдін, А. Яковлєв. Ними проведені комплексні дослідження машинобудівних підприємств як господарських одиниць, запропоновані методичні положення з аналізування їх діяльності, методи оцінювання їх потенціалу тощо. Проте, проблематика участі даних підприємств в транскордонному співробітництві залишається поза увагою. Водночас, вивченню транскордонного співробітництва присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема І. Артємова, А. Балян, Ф. Ващука, Ф. Велтер, О. Витвицької, В. Галяс, Т. Гринько, І. Журби, Є. Кіш, М. Кхінеті, Ю. Макогона, Н. Мікули, Д. Овіата, В. Пили, М. Рубіш, Д. Смолбоуна, С. Соколенка, Т. Терещенко, Й. Фарека, О. Чмир, І. Школи. Вищезгаданими вченими зроблено вагомий внесок у дослідження мега-, макро- та мезорівнів транскордонного співробітництва, де розкрито сутність даної співпраці та її значення як форми економічної інтеграції на рівні прикордонних регіонів, держав та Європейського Союзу.

Незважаючи на велику чисельність досліджень в цій сфері, необхідно відзначити недостатність теоретичних та методичних доробок, а також практичних рекомендацій щодо розвитку мікрорівня транскордонного співробітництва, який передбачає транскордонну співпрацю між підприємствами прикордонних територій сусідніх країн. Це спонукає до вивчення сутності та ряду інших важливих характеристик однієї із найбільш новітніх форм співпраці – транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств. Необхідність подальшого удосконалення теоретично-методичних та прикладних основ розвитку транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств обумовила актуальність теми дисертаційної роботи, мету і завдання дослідження.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у відповідності до планів науково-дослідних робіт Одеського національного політехнічного університету в рамках держбюджетних тем: «Розробка теоретико-методологічних основ формування системи економічної безпеки підприємств структуроутворюючих галузей реального сектору економіки

з використання фактору вартості» (номер державної реєстрації 0112U002912, 2011-2014 рр.), де дисертантом розглянуте транскордонне співробітництво машинобудівних підприємств як інструмент досягнення їх економічної безпеки; «Методологія та управлінський інструментарій забезпечення економічно-безпечного інноваційного розвитку підприємств промислового сектору на засадах інтеграції освіти, науки та виробництва» (номер державної реєстрації 0115U000408, 2015-2017 рр.), де дисертантом запропоновані засади формування організаційно-інституційного механізму активізації транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств з метою забезпечення їх інноваційного розвитку. А також при виконанні госпдоговірної теми: «Оцінювання та планування джерел фінансування інноваційного розвитку промислового підприємства» (№ 1717-82, 2014 р.), в рамках якої дисертантом застосований підхід до оцінювання потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств як одного із джерел фінансування інноваційного розвитку. Дисертант приймав участь в НДР як співвиконавець (довідка № 1326/05-02 від 07.04.2015 р.). Теми відповідають напряму Одеського національного політехнічного університету, що входить до переліку пріоритетних тематичних напрямів ВНЗ та наукових установ, затверджених наказом МОН України № 535 від 07.06.2011 р. (п. 4.1.11 додатку).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення та обґрунтування теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо розвитку транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств. Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі завдання:

- уточнити категоріально-понятійний апарат у сфері транскордонного співробітництва та визначити зміст поняття «транскордонне співробітництво підприємств»;

- систематизувати принципи розвитку транскордонного співробітництва підприємств та надати їм характеристику;

- доповнити науково-методичні положення з оцінювання потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств;

- виявити фактори, які впливають на розвиток транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та визначити причинно-наслідкові зв'язки між ними;

- розвинути теоретико-методологічне підґрунтя формування організаційно-інституційного механізму стимулювання економічного розвитку машинобудівних підприємств в контексті транскордонного співробітництва;

- удосконалити науково-методичний підхід до оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств.

Об'єктом дослідження є транскордонне співробітництво підприємств машинобудівної галузі, які функціонують на прикордонних територіях.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методико-прикладні положення з розвитку транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження здійснювалось на загальнонаукових принципах проведення комплексних наукових досліджень та положеннях сучасної економічної теорії. Для досягнення поставленої мети та вирішення основних дослідницьких завдань використано такі методи дослідження: порівняльного аналізу, індукції та дедукції (для визначення рівнів

транскордонного співробітництва та уточнення місця транскордонного співробітництва підприємств в системі сучасних економічних відносин – Розділ 1, підр.1.1); систематизації та узагальнення (для систематизації законодавчих норм та принципів транскордонного співробітництва підприємств – Розділ 1, підр.1.2; для узагальнення досвіду транскордонного співробітництва вітчизняних машинобудівних підприємств – Розділ 2, підр.2.3; для удосконалення методичних положень з аналізування транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств – Розділ 1, підр.1.3; для систематизації факторів впливу на розвиток транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств – Розділ 2, підр.2.2); аналізу та синтезу (для удосконалення методу оцінювання потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств – Розділ 2, підр.2.1); статистичного аналізу (для дослідження стану транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств Одеської області – Розділ 2, підр.2.2); групування та порівняльного економічного аналізу (для аналізу виявлених тенденцій транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств Одеської області – Розділ 2, підр.2.2; для оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств – Розділ 3, підр.3.3); графічний (для наочного зображення динаміки основних досліджуваних показників – Розділ 2, підр.2.2); структурно-логічний (при розробці матриці оцінювання ступеня інтегрованості транскордонного співробітництва в господарську діяльність підприємства – Розділ 2, підр.2.1; при обґрунтуванні моделі транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств – Розділ 3, підр.3.1-3.2); економіко-математичного моделювання, а саме факторного аналізу (для побудови факторної моделі потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівного підприємства – Розділ 2, підр.2.2) та кластерного аналізу (для визначення складу учасників кластеру та побудови організаційно-економічної моделі транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств – Розділ 3, підр.3.1). Факторний та кластерний аналізи виконувалися за допомогою пакету прикладних програм STATISTICA.

Інформаційну базу дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі машинобудування та транскордонного співробітництва, статистичні матеріали з офіційних джерел, нормативно-правові документи міжнародного, українського та міжрегіонального законодавств з питань транскордонного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності; матеріали наукових конференцій, семінарів та періодичних видань з досліджуваної проблематики; дані наукових пошукових систем Web of Science, Scopus, Scirus, ScienceDirect та результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному узагальненні та обґрунтуванні перспектив розвитку транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств. Найбільш вагомими науковими результатами, що визначають новизну дослідження, є такі:

вперше:

– при оцінюванні потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств пропонується врахувати фактори ендогенного та екзогенного розвитку даної співпраці, що дає змогу оцінити ступінь інтегрованості транскордонного співробітництва в господарську діяльність підприємства;

удосконалено:

– систему факторів мікро-, мезо-, макро- та мегарівнів, які впливають на розвиток транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств. Порівняно з іншими мультирівневими системами факторів впливу на транскордонне співробітництво, така система враховує рівень підприємства та причинно-наслідкові зв'язки між даними факторами;

– науково-методичний підхід до оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств, який, на відміну від існуючих, дозволяє визначити економічний ефект від виходу підприємств на транскордонний ринок;

набули подальшого розвитку:

– категоріально-понятійний апарат у сфері транскордонного співробітництва шляхом уточнення поняття «транскордонне співробітництво підприємств», яке, на відміну від традиційних трактувань, розглянуте в контексті його змістовно-логічної ієрархії відповідно понять «підприємництво», «зовнішньоекономічна діяльність підприємств» та «міжнародне підприємництво»;

– принципи транскордонного співробітництва підприємств, які, на відміну від існуючих, систематизовані в єдину багаторівневу структуру за трьома логічно взаємопов'язаними блоками: загальноєвропейськими, національними та підприємницькими принципами;

– теоретико-методологічне підґрунтя формування організаційно-інституційного механізму стимулювання економічного розвитку машинобудівних підприємств в контексті транскордонного співробітництва, що на відміну від подібних, передбачає поетапну інтеграцію підприємств в кластерні структури з одночасним застосування інституційної підтримки даної співпраці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання науково обґрунтованих та методично завершених рекомендацій стосовно розвитку транскордонного співробітництва в діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств, що сприятиме їх включенню в євроінтеграційні процеси транскордонної кооперації з підприємствами сусідніх країн та формуванню спільних виробничих програм.

Застосування запропонованих автором методичних положень з аналізування транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та інтегрального методу оцінювання потенціалу даної співпраці з урахуванням впливу ендогенних та екзогенних факторів розвитку на МП «Південьконверсія» ТОВ призвело до виявлення невикористаних потужностей в сфері транскордонного співробітництва та збільшення обсягів експорту (акт № 121 від 22.06.2014 р.). Рекомендації щодо застосування запропонованого підходу до оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та комплексу методичних рекомендацій щодо стимулювання даної співпраці в планово-економічній діяльності ПАТ «Завод «Тіра» дозволило розрахувати річний економічний ефект від участі підприємства в транскордонному співробітництві та визначити шляхи активізації даної співпраці (акт № 51/99 від 29.04.2015 р.). Пропозиції підтверджуються їх використанням при виконанні міжнародного проекту «Концепція просторового розвитку міжрегіонального співробітництва в придунайському регіону (DONAUREGIONEN+)», код проекту SEE AF/a/246/4.2/X в рамках програми транскордонного співробітництва «Південно-Східна Європа 2007-2013» (довідка № 1819/117-07 від 17.07.2014 р.).

Результати дисертації використано у навчальному процесі Одеського національного політехнічного університету МОН України при підготовці навчально-методичних матеріалів і курсів лекцій за дисциплінами «Підприємництво», «Облік зовнішньоекономічної діяльності» та «Глобальна економіка» (довідка № 1325/05-02 від 06.04.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до розробки теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо розвитку транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств. Всі наукові результати, що викладені в дисертації, одержано автором особисто. З наукових публікацій, виданих в співавторстві, у роботі використані лише ті положення, що складають індивідуальний внесок автора. Конкретний внесок здобувача в цих роботах зазначений в авторефераті у переліку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки та практичні результати дослідження пройшли апробацію на 12 науково-практичних конференціях: II міжнародна науково-практична Інтернет конференція «Сучасні проблеми економічної теорії та практики господарювання в ринкових умовах» (м. Одеса, 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізація, сучасні проблеми міжнародного бізнесу та тенденції розвитку» (Грузія, м. Тбілісі, 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Покританівські читання» за темою «Теоретичні проблеми розвитку вітчизняної та світової економіки» (м. Одеса, 2012 р.); VIII Всеукраїнська науково-практична конференція молодих науковців «Процеси сучасної глобалізації і Україна» (м. Одеса, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку економіки в контексті глобальних викликів» (м. Одеса, 2013 р.); Міжнародна підсумкова науково-практична конференція «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях» (м. Одеса, 2013 р.); II міжнародна Інтернет-конференція «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (м. Одеса, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка: реалії часу у перспективі» (м. Одеса, 2014 р.); XIX міжнародна конференція «Стабільний економічний і соціальний розвиток єврорегіонів та транскордонних територій» (Румунія, м. Яси, 2014 р.); IX Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Гармонізація суспільства – новітній напрямок розвитку держави» (м. Одеса, 2014 р.); IV міжнародна конференція «Інвестування як джерело економічного росту в сучасних умовах» Вищої школи інформаційного менеджменту, бізнес адміністрування та права Праги (Чехія, м. Прага, 2014 р.); V міжнародна наукова конференція для аспірантів та молодих дослідників факультету менеджменту Університету Економіки в Празі (Чехія, м. Індржихув-Градец, 2014 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць, з них: 2 колективні монографії; 7 статей у фахових виданнях України, у тому числі 2 – у виданнях, що включено у міжнародні наукометричні бази; 3 – у зарубіжних виданнях; 8 – тез доповідей у збірниках матеріалів конференції. Загальний обсяг публікацій складає 12,36 д.а., з яких особисто автору належить 8,31 д.а.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 240 найменувань на 34 сторінках, 13 додатків на 39 сторінках. Повний обсяг дисертації – 274 сторінки, з них 184

сторінки основного тексту. Робота містить 17 таблиць, з яких 4 займають 5 повних сторінок, 30 рисунків, з яких 12 займають повні сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, розкрито її зв'язок з науковими темами; окреслено мету та завдання, об'єкт, предмет та методи; визначено наукову новизну та практичне значення результатів дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні засади та практика транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств» – охарактеризовано систему рівнів, на яких здійснюється транскордонне співробітництво, та місце підприємств в ній; визначено сутність та значення транскордонного співробітництва підприємств; визначено правові основи та принципи даної співпраці; досліджені та обґрунтовані методичні положення з аналізування транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств.

У роботі удосконалено класифікацію рівнів здійснення транскордонного співробітництва, в якій виокремлено базовий рівень даної співпраці, що представлений реальним сектором економіки, а саме підприємствами. Суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм виступають основою формування стійких транскордонних економічних зв'язків прикордонних територій сусідніх держав та забезпечення ефективного функціонування ієрархічно вищих рівнів транскордонної співпраці.

На базі узагальнення результатів аналізування позицій науковців щодо визначення поняття «транскордонне співробітництво підприємств», запропоновано розглядати його як специфічну форму зовнішньоекономічної діяльності підприємств, яка: має місце за умов виникнення торгово-економічної співпраці між суб'єктами господарювання різних організаційно-правових форм, що зареєстровані та функціонують на прикордонних територіях сусідніх держав по різні боки спільного кордону; охоплює частину прикордонної торгівлі (експортно-імпорتنі операції) здійснювану з метою задоволення власних потреб чи потреб населення прикордонних територій через транскордонні ринки на основі міждержавних угод чи відповідних документів та включає відносини, пов'язані з міжнародною виробничо-інвестиційною і науково-технічною кооперацією; сприяє формуванню та розвитку новітніх форм ведення бізнесу, опосередкованих рівнем даної співпраці.

Форми транскордонних економічних зв'язків висвітлені через призму структурно-економічних моделей, кожна з яких представляє собою набір можливих форм співробітництва підприємств, розподілених в залежності від сфери економічних інтересів та типу здійснюваної економічної діяльності. У роботі виділено зовнішньоторговельну, виробничо-інвестиційну, виробничо-коопераційну та інноваційну моделі, звертаючи увагу на зростаючу роль останньої.

Дослідження законодавчого забезпечення транскордонного співробітництва підприємств дозволило визначити чотири нормотворчих рівня підтримки даної співпраці: місцевий, національний, міждержавний та глобальний рівні. Кожному з них відведена економічна система: підприємництво; прикордонна торгівля та транскордонне співробітництво підприємств; зовнішньоекономічна діяльність підприємств та міжнародне підприємництво відповідно. Для створення головного орієнтиру в процесі здійснення співпраці, систематизовано наявні в різного рівня

нормативно-правових актах та працях інших вчених принципи транскордонного співробітництва підприємств в три блоки: загальноєвропейські принципи, характерні транскордонному співробітництву; національні принципи, притаманні лише рівню транскордонної співпраці в певній країні, та підприємницькі принципи, на які орієнтується внутрішня економічна система кожного суб'єкта господарювання при організації транскордонного співробітництва (рис. 1). Розуміння системності впливу принципів, представлених на рис. 1, їх знання та використання, забезпечить машинобудівним підприємствам певні переваги в умовах конкурентної боротьби за ринки збуту та сприятиме становленню стійких господарських зв'язків з суб'єктами господарювання по іншій бік кордону.

На базі існуючих методичних положень з аналізування та оцінювання транскордонного співробітництва, запропоновано підхід, що забезпечує комплексне дослідження безпосередньо транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств з урахуванням специфіки досліджуваної галузі. Даний підхід передбачає послідовність виконання дев'яти взаємопов'язаних етапів, починаючи з аналізування стану транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та закінчуючи оцінюванням економічної ефективності запропонованих шляхів активізації даної співпраці.

У другому розділі – «Аналізування форм та методів транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств» – запропоновано визначення потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та інтегральний метод його оцінювання з урахуванням впливу ендогенних та екзогенних факторів розвитку, проаналізовано стан транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та виділено фактори, які впливають на розвиток даної співпраці, та досліджено досвід участі вітчизняних машинобудівних підприємств в транскордонному співробітництві.

У результаті вивчення літературних джерел запропоновано трактувати потенціал транскордонного співробітництва підприємств як сукупність наявних та потенційних можливостей машинобудівного підприємства, сформованих під впливом ендогенних та екзогенних факторів розвитку, що можуть бути мобілізовані для забезпечення ефективного функціонування та співпраці на суміжних прикордонних територіях двох або більше держав. Такий підхід до визначення потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств обумовив його структуру, представлену функціональною, ресурсною, інноваційно-інвестиційною та інноваційно-інтеграційною складовими (рис. 2).

Дослідження потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та його структурних елементів дозволило запропонувати систему показників, яку можна розділити на дві умовні групи: показники ендогенного середовища та показники екзогенного середовища функціонування підприємств-учасників транскордонного співробітництва.

Встановлено, що показники оцінювання досліджуваного потенціалу ендогенного середовища функціонування висвітлюють результати змін, які відбуваються в процесі перетворення ресурсів у продукт та рівень ефективності процесів всередині машинобудівного підприємства.

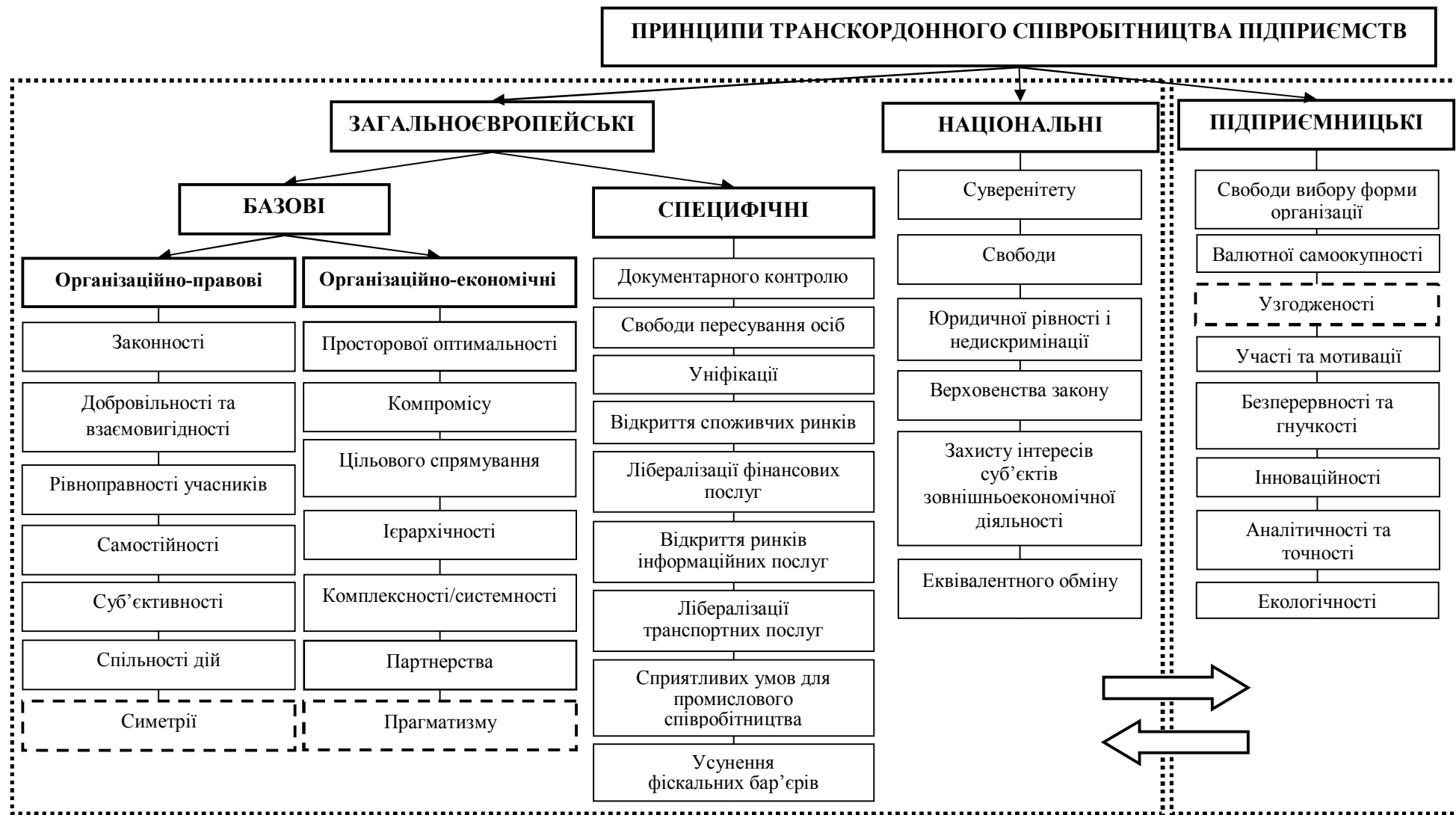
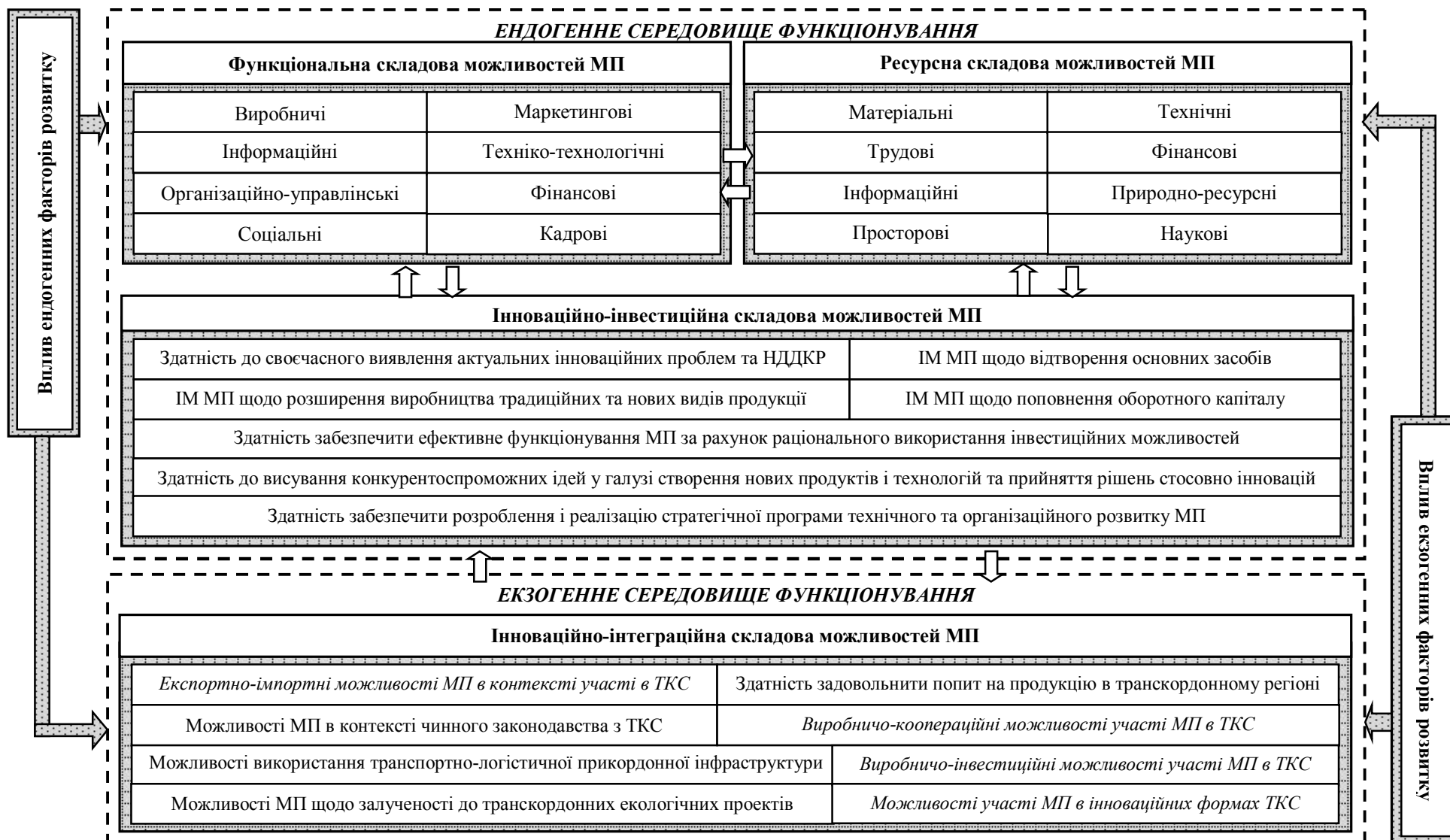

Рисунок 1 – Система принципів розвитку транскордонного співробітництва підприємств

Примітка: *елементи курсивом* – введено автором; ІМ – інвестиційні можливості; МП – машинобудівне підприємство; ТКС – транскордонне співробітництво.

Рисунок 2 – Структура потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівного підприємства

Дана група включає 7 показників, серед яких: доля транскордонного співробітництва в загальному обсязі виробництва підприємства ($D_{отКС}$), питома вага чисельності робітників, задіяних в транскордонному співробітництві ($ПВ_{чрТКС}$), продуктивність праці при транскордонному співробітництві ($ПП_{ТКС}$), доля основних виробничих фондів транскордонного співробітництва в загальному обсязі основних виробничих фондів підприємства ($D_{офТКС}$), доля оборотних виробничих фондів транскордонного співробітництва в загальному обсязі оборотних виробничих фондів підприємства ($D_{обфТКС}$), доля витрат транскордонного співробітництва в загальному обсягу витрат підприємства ($D_{втТКС}$), доля транскордонного співробітництва в отриманому прибутку ($D_{прТКС}$).

Показники оцінювання потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств екзогенного середовища функціонування охоплюють зовнішньоекономічний аспект їх діяльності та результативність експортно-імпортних відносин й інших пов'язаних з ними операцій та включають 3 показники. До них належать: доля транскордонного співробітництва в експорті ($D_{етКС}$), доля транскордонного співробітництва в імпорті ($D_{итКС}$) та коефіцієнт транскордонного випередження експортом імпорту (K_T).

Розрахунок всіх вищезгаданих показників дає змогу знайти зведений інтегральний показник досліджуваного потенціалу.

Запропоновано розраховувати зведений інтегральний показник потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівного підприємства як суму показників його оцінювання з урахуванням вагомості їх значення у розвитку транскордонних економічних зв'язків. Загальна формула розрахунку має вигляд:

$$I_{ПТКС} = q_1 D_{отКС} + q_2 ПВ_{чрТКС} + q_3 D_{врТКС} + q_4 D_{офТКС} + q_5 D_{обфТКС} + q_6 D_{втТКС} + q_7 D_{прТКС} + q_8 D_{етКС} + q_9 D_{итКС} + q_{10} K_T,$$

де $I_{ПТКС}$ – зведений інтегральний показник транскордонного потенціалу машинобудівного підприємства; $q_1...q_{10}$ – вагові коефіцієнти значущості ($q_1+...q_{10}=1$).

Вагові коефіцієнти значущості в сумі становлять 1, тобто 100%. Враховуючи кількість змінних в формулі, рекомендовано встановлювати їх розмір в діапазоні від 0,01 до 0,5 в залежності від важливості того чи іншого показника на даному етапі функціонування машинобудівного підприємства. Беручи до уваги той факт, що підприємство являється динамічною структурою, яка постійно розвивається під впливом ряду чинників, вагові коефіцієнти для кожного підприємства повинні бути отримані шляхом застосування експертного методу. У той же час диференціація їх розміру від одного машинобудівного підприємства до іншого досить мала або відсутня, що пояснюється їх галузевою приналежністю.

Обґрунтовано, що чим ближче зведений інтегральний показник даного потенціалу до 1 ($0 < I_{ПТКС} < 1$), тим ефективніше використовуються підприємством наявні переваги завдяки його функціонуванню на територіях, що мають спільний кордон з сусідніми державами. Для оцінки ступеня інтегрованості транскордонного співробітництва в господарську діяльність машинобудівного підприємства за зведеним інтегральним показником досліджуваного потенціалу розроблено логічну матрицю, яка дає змогу визначити реальне місце транскордонного співробітництва в функціонуванні підприємства та виступає першим кроком, на основі якого можна прогнозувати розвиток даної співпраці та

розробляти шляхи стимулювання її розвитку. Запропонований інтегральний метод оцінювання потенціалу даної співпраці з урахуванням ендогенних та екзогенних факторів розвитку носить універсальний характер, що забезпечує можливість його застосування на будь-якому машинобудівному підприємстві.

Використовуючи запропонований підхід з аналізування та оцінювання, в роботі вивчено діяльність вісімнадцяти машинобудівних підприємств Півдня України з наявним потенціалом транскордонного співробітництва, серед яких присутні суб'єкти господарювання стратегічного значення для економіки та формування економічного потенціалу Одеської області, а саме: ПАТ «ОМЗ «Червона гвардія», ПАТ «Одеський завод поршневих кілець», ВАТ «Одесахарчореммаш», ПРАТ «Металопром», ПАТ «Одеський завод радіально-свердлильних верстатів», ПАТ «Одеський завод по випуску ковальсько-пресових автоматів», ПАТ «Одескабель», ПРАТ «Інженерний центр Трансзвук», ПАТ «Завод «Тіра», ПАТ «Медлабортехніка», ВАТ «Одеський механічний завод», ПРАТ «ВО «Стальканат-Сілур», АТ «Елемент», ПРАТ «Будгідравліка», ТОВ «Телекарт-Прилад», ВАТ «Спецтехоснастка», ПАТ «Катран», ТДВ «Гідропрес».

За результатами аналізу за 2006-2014 рр. встановлено взаємозв'язок транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств з іншими економічними процесами регіонального та національного масштабів та визначено три найбільш активні підприємства в контексті здійснення експортної діяльності та участі в транскордонному співробітництві: ПАТ «Одеський завод поршневих кілець», ПАТ «Одескабель» та ПРАТ «ВО «Стальканат-Сілур». Поглиблення даного аналізу було зроблено за допомогою опробування інтегрального методу оцінювання потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств на базі ПАТ «Одеський завод поршневих кілець», ПАТ «Одескабель» та ПРАТ «ВО «Стальканат-Сілур» та систематизації факторів, які впливають на транскордонне співробітництво машинобудівних підприємств. Отримані результати дозволили оцінити активність використання потенціалу транскордонного співробітництва досліджуваними підприємствами та визначити місце даної співпраці в їх функціонуванні за допомогою логічної матриці оцінювання, яка характеризує ступень інтегрованості транскордонного співробітництва в господарську діяльність підприємства, якою, в свою чергу, визначено ПАТ «Одескабель» як найбільш активне та успішне підприємство в контексті використання потенціалу транскордонного співробітництва.

Для визначення факторів, які впливають на досліджуваний потенціал, було проведено факторний аналіз на базі розрахованих показників ПАТ «Одескабель», в результаті якого отримано три комплексні фактори. Відповідно до їх структурних складових пропонується інтерпретувати: перший фактор як основні виробничі потужності та загальне економічне становище машинобудівного підприємства (50% потенціалу); другий як фактор рівня імпортозаміщення (20% потенціалу) та третій як фактор експортного потенціалу в транскордонному співробітництві (30% потенціалу). Логічним продовженням стало систематизування груп факторів, які прямо та/або опосередковано впливають на розвиток транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств за допомогою мультирівневого підходу (рис. 3). Розглянуто вплив даних факторів з точки зору їх ролі: стимулятор (прискорює розвиток транскордонного співробітництва), дестимулятор (гальмує розвиток транскордонного співробітництва) та фактор нейтрального впливу (при відсутності такого впливу).

Мікрорівень	Мезорівень	Макрорівень	Мегарівень
Управлінські та людські	Територіально-географічні	Макроекономічні та загальноекономічні	Геополітичні
Інформаційні	Природно-екологічні	Нормативно-правові	Економічні
Соціально-психологічні	Соціально-демографічні	Політичні	Природно-кліматичні
Технічно-виробничі	Економічні та інфраструктурні	Системно-структурні	Законодавчо-правові
Науково-технічні та інноваційні	Науково-технічні	Освітні	Соціально-культурні
Інвестиційний	Законодавчо-правові та інституційні	Інноваційності і просторово-часового розміщення	Історичні
Ресурсозабезпеченість	Наявність інноваційних форм транскордонного співробітництва	Соціально-культурні	
Фінансово-економічні	Бар'єрна функція кордону		
Нематеріальні	Система забезпечення транскордонної статистики		
Фізична відстань			
Психологічна відстань			
Рівень підприємства	Рівень регіону	Рівень держави	Глобальний рівень

Примітка: – введено автором

Рисунок 3 – Систематизація факторів, які впливають на транскордонне співробітництво машинобудівних підприємств

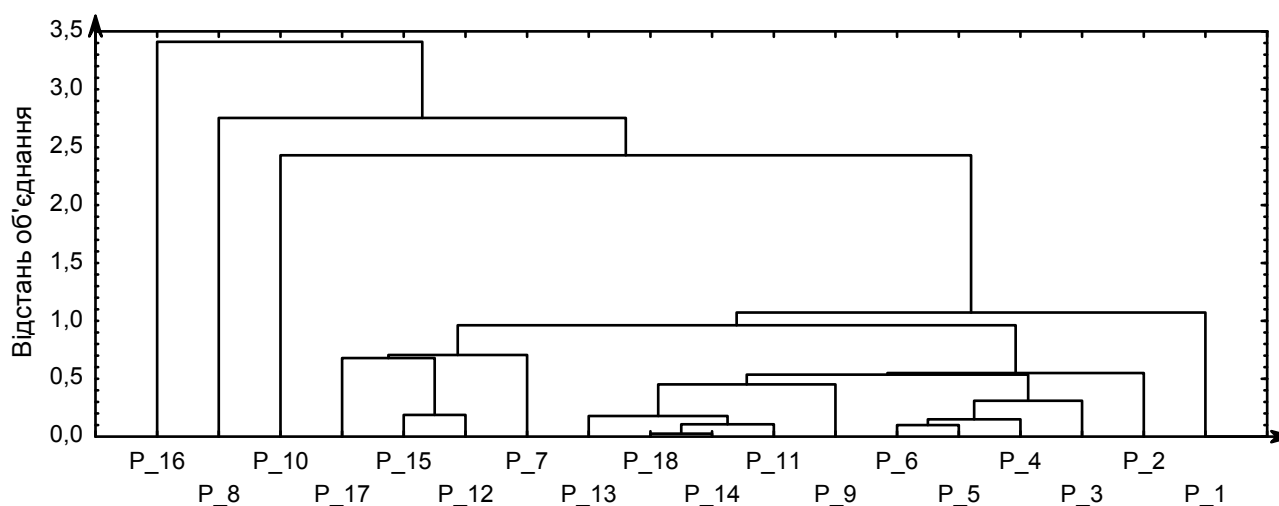
У роботі вивчено досвід участі вітчизняних підприємств в транскордонному співробітництві із застосуванням двох критеріїв одночасно. Першого – транскордонного регіону, на територіях якого функціонували підприємства, та другого – структурно-економічної моделі в залежності від типу здійснюваної господарської діяльності. Отримані результати дали змогу встановити переважання зовнішньоекономічної моделі в транскордонних економічних зв'язках вітчизняних машинобудівних підприємств та актуальність застосування інноваційних форм ведення бізнесу.

Доведено, що участь вітчизняних машинобудівних підприємств в транскордонному співробітництві виступає важливим інструментом подальшого

підвищення рівня їх міжнародної конкурентоспроможності та економічного розвитку країни в цілому.

Крім того, встановлено, що розвиток даної співпраці сприяє прискоренню інтеграційних та інтернаціоналізаційних процесів в Україні.

У третьому розділі – «Розвиток транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств» – побудовано модель транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств на засадах кластерного аналізу, розвинуто теоретико-методологічне підґрунтя формування організаційно-інституційного механізму стимулювання економічного розвитку машинобудівних підприємств в контексті транскордонного співробітництва та проведено оцінювання економічної ефективності даної співпраці. Застосовано методи багатовимірного статистичного аналізу, які дозволили запропонувати оптимальну структуру кластерних об'єднань машинобудівних підприємств Одеської області, де ядром кластеру та ініціаторами кластеризації можуть виступити підприємства-лідери – ПАТ «Одескабель» та «ПАТ «Стальканат-Сілур» (рис. 4).

Примітка: P_1 – ПрАТ «Інженерний центр Трансзвук»; P_2 – ПрАТ «Металопром»; P_3 – ПАТ «Завод «Тіра»; P_4 – ПАТ «Одеський завод радіально-свердлильних верстатів»; P_5 – ПАТ «Одеський завод поршневих кілець»; P_6 – ТОВ «Телекарт-Прилад»; P_7 – ПАТ «Катран»; P_8 – ВАТ «Спецтехоснастка»; P_9 – ТДВ «Гідропрес»; P_10 – ПАТ «Одескабель»; P_11 – ПАТ «ОМЗ «Червона гвардія»; P_12 – ПАТ «Медлабортехніка»; P_13 – ПрАТ «Будгідравлика»; P_14 – ВАТ «Одеський механічний завод»; P_15 – ПАТ «Елемент»; P_16 – ПрАТ «ВО «Стальканат-Сілур»; P_17 – ВАТ «Одесахарчореммаш»; P_18 – ПАТ «Одеський завод по випуску ковальсько-пресових автоматів».

Рисунок 4 – Дендограма кластеризації машинобудівних підприємств в контексті транскордонного співробітництва

На базі отриманих кластерних структур побудовано організаційно-економічну модель транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств, яка передбачає перехід від регіонального кластеру до кластерної структури транскордонного рівня (рис. 5). Дана модель виступила базисом для розробки шляхів стимулювання транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств Одеської області, які в подальшому були вбудовані в організаційно-інституційний механізм розвитку даної співпраці в напрямку формування кластерних структур для більш повної реалізації наявного виробничого потенціалу та використання переваг, що надаються транскордонним співробітництвом.

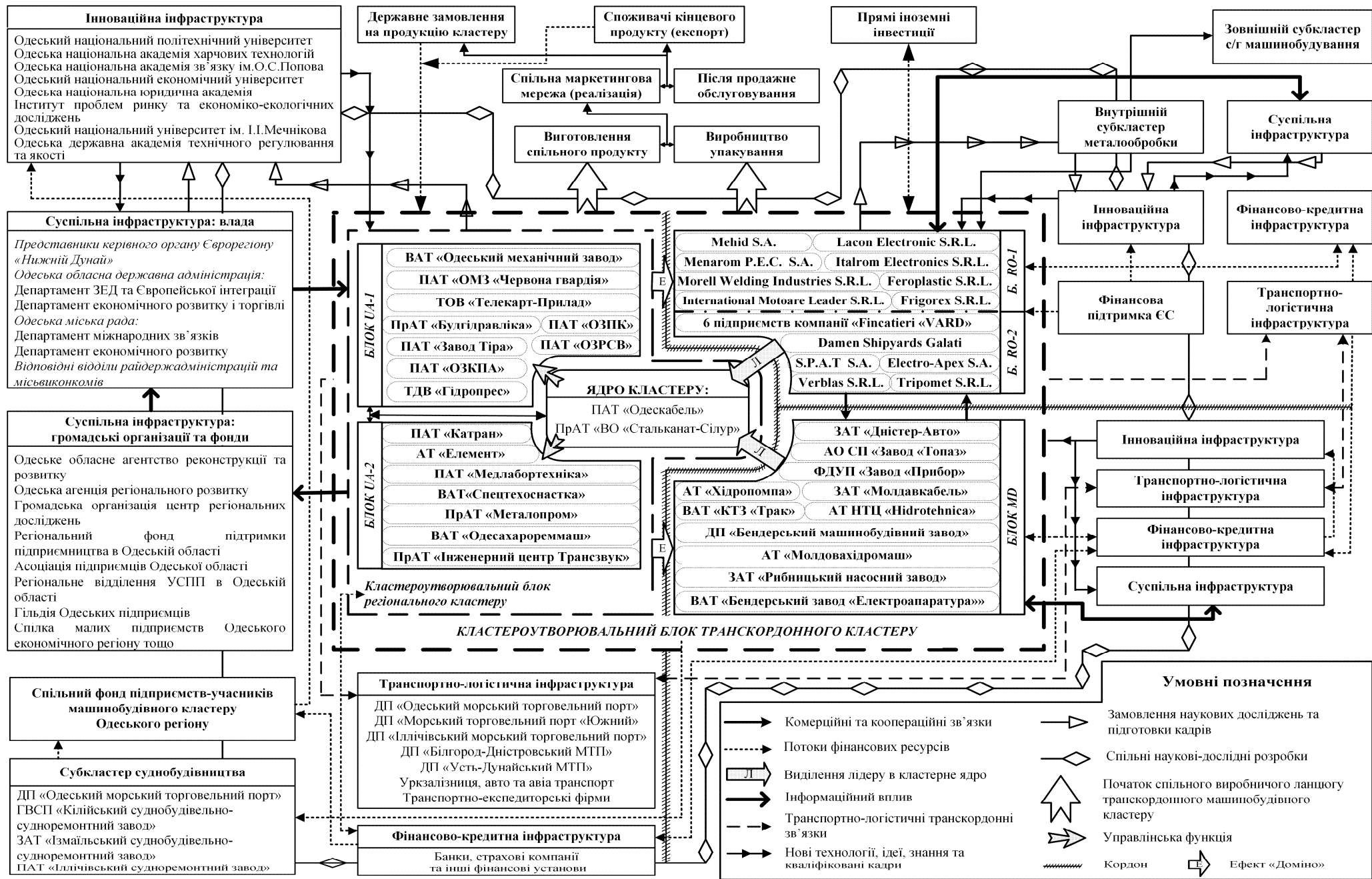

Рисунок 5 – Організаційно-економічна модель транскордонного співробітництва підприємств на засадах кластерного підходу

Стимулювання транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств Одеської області запропоновано здійснювати шляхом імплементації організаційно-інституційного механізму, ефективність якого має бути забезпечена досягненням синергетичного ефекту від використання двох підходів. Перший передбачає впровадження організаційно-економічної моделі транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств шляхом їх поетапної інтеграції в кластерні структури. Другий – застосування інституційних механізмів підтримки даної співпраці.

Перший підхід пропонується реалізувати в п'ять етапів кластеризації, результатом яких має стати стабільно функціонуючий кластер машинобудування на транскордонних територіях України, Румунії та Республіки Молдова. Другий підхід полягає у створенні та подальшій стабільній роботі Агентства кластерного розвитку машинобудування, направленої на розвиток транскордонного співробітництва та підтримку формування кластерних структур.

В дисертації запропоновано підхід до оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств, головна особливість якого полягає в дотриманні логічно побудованої послідовності виконання трьох взаємопов'язаних етапів.

Перший етап. Оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств пропонується розпочати з встановленні вихідних положень у вигляді накладених рамок та/або обмежень на об'єкт дослідження, що дозволяє його розглядати в конкретному випадку й оцінити доцільність його участі в транскордонному співробітництві. За вихідні положення обрано наступні: формулювання проблемного питання, вибір об'єкту дослідження, нововведення та аналіз чинників, що впливають на нововведення. За основу проблемного питання пропонується обирати вплив участі машинобудівних підприємств в транскордонному співробітництві на економічну ефективність їх функціонування. Далі необхідно визначитись з об'єктом дослідження, – машинобудівним підприємством, яке приймає активну участь в налагодженні транскордонних економічних зв'язків та на базі якого буде проведене оцінювання. В свою чергу, нововведенням може виступити будь-яке управлінське рішення на підприємстві, прийняття якого безпосередньо впливатиме на стан транскордонного співробітництва об'єкта дослідження.

Важливим для забезпечення логічності переходу до наступного етапу оцінювання є визначення чинників, які формують економічну ефективність в контексті поставленого питання та обраного нововведення.

В рамках транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств економічна ефективність формується під впливом двох чинників: зниження собівартості виготовляємої продукції та збільшення прибутку від реалізації даної продукції. Зниження собівартості продукції внаслідок участі машинобудівного підприємства в транскордонному співробітництві досягається за рахунок зменшення трансакційних та транспортних витрат завдяки порівняно близького географічного розташування кінцевих споживачів та зменшення витрат на локалізацію продукту завдяки спільним культурно-історичним цінностям транскордонної території, що призводить до зменшення витрат часу робітника на підготовку продукції до продажу, і відповідно – до економії заробітної плати. В свою чергу, збільшення прибутку підприємства внаслідок його участі в транскордонному співробітництві може досягатися за рахунок зростання обсягів

експорту до прикордонних територій сусідніх держав. Одним з ключових чинників, що зумовлюють зростання обсягів отриманого прибутку, можна вважати різницю в цінах на продукцію і матеріали, необхідні для її виробництва на внутрішньому ринку у порівнянні з відповідним сегментом транскордонного ринку. Даний аналіз дозволить розглянути економічну ефективність з необхідної для цілей дослідження точки зору.

Другий етап передбачає підбір показників оцінювання економічної ефективності діяльності машинобудівних підприємств. Враховуючи, що кожне підприємство включає певний набір функціональних підсистем (виробничу, інноваційну, маркетингову, інвестиційну, фінансову, кадрову, тощо), які впливають на економічну ефективність їх функціонування та базуючись на виявлених чинниках на попередньому етапі, необхідно визначити активну функціональну підсистему, що дозволяє обрати систему показників оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва обраного підприємства. Для врахування впливу вищезгаданих чинників та отримання відповіді на проблемне питання, найкращим чином підійдуть показники річної економічної ефективності діяльності машинобудівних підприємств, які беруть участь в транскордонному співробітстві. Серед них наступні показники: економія заробітної плати, зміна умовно-постійних витрат, зміна витрат на амортизацію обладнання, зміна витрат на утримання і експлуатацію обладнання, умовно-річна економія витрат, фактична річна економія, річний економічний ефект, термін окупності капіталовкладень та річний економічний ефект від збільшення обсягів продажу продукції завдяки виходу на транскордонний ринок.

Третій етап полягає в безпосередньому розрахунку обраних показників ефективності та економічному трактуванні отриманих результатів. Він є заключним та передбачає проведення математичних розрахунків за обраними на попередньому етапі показниками економічної ефективності, результати яких дозволяють оцінити її рівень на підприємстві.

Таким чином, оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва обраного підприємства в три етапи дозволить найбільш точно та ґрунтовно відповісти на проблемне питання, яке часто стоїть перед керівництвом машинобудівного підприємства. В разі позитивної відповіді підприємство з впевненістю включить проект нововведення в стратегію розвитку підприємства, а в разі негативної – уникне потенційно можливих витрати.

Опробування вищезгаданого підходу здійснено на базі ПАТ «Одескабель». Даний вибір пояснюється тим, що ПАТ «Одескабель» планувало реалізувати проект з модернізації виробництва волоконно-оптичних кабелів, обсяг фінансування якого становив 4 млн. грн. В рамках проекту передбачалося розширення обсягу виробництва волоконно-оптичних кабелів і відповідно ставилося питання знаходження нових ринків збуту або розширення сегментів на вже опанованих ринках. Тобто, керівництву підприємства необхідно було розглянути можливі заходи, в які можуть бути інвестовані 4 млн. грн. капіталовкладень (потенційні нововведення) та оцінити їх економічну ефективність. У зв'язку з цим, за вихідну береться ситуація, коли ПАТ «Одескабель» збільшує обсяги експорту продукції, що виробляється, шляхом задоволення попиту зарубіжних споживачів транскордонного ринку. Використавши метод підстановок та провівши необхідні розрахунки, отримано річний економічний ефект з урахуванням збільшення обсягів продукції завдяки

виходу ПАТ «Одескабель» на транскордонний ринок в розмірі 1193198,86 грн. Даний результат показує, що внаслідок впровадження нововведення, отриманий прибуток ПАТ «Одескабель» покриє витрати підприємства завдяки різниці в цінах на внутрішньому ринку у порівнянні з транскордонним та дозволяє рекомендувати керівництву ПАТ «Одескабель» проводити модернізацію виробництва волоконно-оптичних кабелів в контексті розвитку транскордонного співробітництва.

Отже, проведені дослідження підтверджують, що транскордонне співробітництво є важливим інструментом підвищення економічної ефективності діяльності машинобудівних підприємств. При цьому, транскордонне співробітництво сприяє балансуванню рівнів економічного розвитку підприємств по різні боки кордону, тим самим створюючи мультиплікативний ефект для економічного піднесення територій, на яких вони функціонують. Запровадження в практику участі вітчизняних машинобудівних підприємств в транскордонному співробітництві та використання запропонованого підходу до оцінювання економічної ефективності транскордонної співпраці машинобудівних підприємств, дозволить виявити невикористаний виробничий потенціал та реалізувати його у вигляді конкурентних переваг на транскордонному ринку, які стануть передумовами активізації економічного розвитку через використання різних економічних моделей та форм участі підприємств в даній співпраці.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання наукового завдання із обґрунтування та удосконалення теоретично-методичних та практичних положень з розвитку транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств. Отримані у дисертації наукові результати сприятимуть активізації транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та створенню кластерних структур на транскордонних територіях. За результатами дисертаційного дослідження отримані наступні висновки теоретичного та прикладного характеру:

1. Узагальнення теоретичних основ з питань транскордонного співробітництва дозволило уточнити категоріально-понятійний апарат за даною проблематикою та визначити зміст поняття «транскордонне співробітництво підприємств», знання та розуміння яких допоможе керівництву визначити місце транскордонного співробітництва в господарській діяльності підприємств, тим самим створюючи умови для отримання потенційних переваг, які надаються даною співпрацею.

2. Проведено систематизацію принципів розвитку транскордонного співробітництва підприємств, закріплених в нормативно-правових актах міжнародного, міждержавного, національного та місцевого рівнів за трьома логічно взаємопов'язаними блоками (загальноєвропейські, національні та підприємницькі) та надана їх характеристика. Розуміння системності впливу даних принципів, їх знання та використання керівниками вітчизняних підприємств, які ведуть свою основну господарську діяльність на прикордонних територіях, забезпечить їм ряд потенційних переваг в умовах конкурентної боротьби за ринки збуту та сприятиме підвищенню рівня їх міжнародної конкурентоспроможності.

3. Доповнено науково-методичні положення з оцінювання потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств інтегральним методом, який дозволяє оцінити стан та активність використання наявного потенціалу даної співпраці, а також виявити різносторонній вплив факторів ендогенного та екзогенного середовищ функціонування на економічний стан та розвиток суб'єктів господарювання машинобудівної галузі. Використання даних положень дасть змогу керівникам відділів зовнішньоекономічної діяльності на машинобудівних підприємствах виявити невикористані виробничі потужності в сфері транскордонного співробітництва та оцінити ступінь інтегрованості транскордонної співпраці в господарську діяльність підприємств.

4. Удосконалено систему факторів впливу на транскордонне співробітництво машинобудівних підприємств шляхом застосування мультирівневого підходу до їх систематизації, який розглядає чотири рівні: підприємства, регіону, держави та глобальний рівень. Врахування факторів мікрорівня та розуміння їх місця в системі факторів впливу дозволять менеджерам інвестиційних відділів машинобудівних підприємств при розширенні виробництва для виходу на транскордонний ринок більш повно оцінити їх вплив та ризики, що вони несуть.

5. Розвинуто теоретико-методологічне підґрунтя формування організаційно-інституційного механізму стимулювання економічного розвитку машинобудівних підприємств в контексті транскордонного співробітництва, який передбачає приведення в дію побудованої організаційно-економічної моделі транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств та створення Агентства кластерного розвитку машинобудування для його дієвої підтримки. Застосування даного інструментарію не тільки сприятиме формуванню кластерних структур в галузі машинобудування на транскордонних територіях, а й забезпечить поінформованість власників та керівників машинобудівних підприємств про переваги участі в транскордонному співробітництві, тим самим популяризуючи даний вид співпраці. В кінцевому підсумку, це призведе до формування спільних виробничих програм між машинобудівними підприємствами по різні боки спільного кордону та забезпечить вирішення ряду проблем розвитку вітчизняної машинобудівної галузі.

6. Удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств, що дозволяє визначити економічний ефект від виходу машинобудівних підприємств на транскордонний ринок. Це дає змогу керівникам машинобудівних підприємств та їх зовнішньоекономічних відділів прийняти правильне управлінське рішення стосовно доцільності виходу на транскордонний ринок або розширення його сегменту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Кравченко Є.В. Інноваційний розвиток економіки: процеси та явища : [моногр.] / О.Є. Кузьмін, Є.В. Кравченко; [За ред. В.Я. Швеця, М.С. Пашкевич]. – Д.: НГУ, 2013. – 612 с. (35,6 д.а., особистий внесок здобувача: висвітлено досвід

співробітництва вітчизняних підприємств в рамках зовнішньоекономічної моделі участі в транскордонному співробітництві – 0,35 д.а.).

2. Кравченко Є.В. Формування сучасних механізмів розвитку інноваційної сфери економіки : [моногр.] / Ю.Н. Сотніков, Є.В. Кравченко; [За наук. ред. І.Ю. Швець]. – Сімферополь : ДІАЙП, 2013. – 386 с. (22,44 д.а., особистий внесок здобувача: дана характеристика кластеру як транскордонному утворенню та запропонована інституційна підтримка формування кластерних структур на транскордонних територіях – 0,65 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України

3. Кравченко Є.В. Транскордонне співробітництво: методика аналізу ефективності / Є.В. Кравченко // Науковий вісник Одеського державного економічного університету: зб. наук. праць. – Одеса, 2011. – Вип. 3, (128). – С. 41-48. (0,46 д.а.).

4. Kravchenko Y. Cross-border cooperation development: Ukraine's point of view / Y. Kravchenko // Socio-economic research bulletin: Collection of scientific works. – Odessa, 2012. – Issue 3/1, (46). – pp. 97-100. (0,44 д.а.).

5. Кравченко Є.В. Розвиток агробізнесу на транскордонних територіях за допомогою європейського інструменту сусідства та партнерства / Є.В. Кравченко // Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць. – Одеса, 2012. – Вип. 10, (162) – С. 19-25. (0,5 д.а.).

6. Кравченко Є.В. Механізми та інструменти використання переваг транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності Одеського регіону / Ю.М. Сотніков, Є.В. Кравченко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. праць. – Маріуполь, 2012. – Вип. 1/3, (2). – С. 84-88. (0,5 д.а., особистий внесок здобувача: досліджені форми транскордонного співробітництва підприємств, передумови ефективного функціонування яких наявні в Одеському регіоні – 0,25 д.а.).

7. Кравченко Є.В. Принципи транскордонного співробітництва підприємств / Є.В.Кравченко // Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць. – Одеса, 2013. – Вип. 2, (181). – С. 93-103. (0,5 д.а.).

8. Kravchenko I.V. Modern participating models of Ukrainian enterprises within the crossborder cooperation system / N.A. Zaes, I.V. Kravchenko // Економіка: реалії часу. – 2013. – №5. – С. 154-158. (0,7 д.а., особистий внесок здобувача: проаналізований досвід формування кластерних структур на території України – 0,35 д.а.). **Видання індексується і реферується в українських та зарубіжних базах даних: Україніка Наукова (Україна), РІНЦ (Росія), Google Scholar (США), EBSCO Publishing (США), Index Copernicus (Польща), Ulrich's Periodicals Directory (США).**

9. Кравченко Є.В. Нормативно-правове забезпечення транскордонного співробітництва промислових підприємств / О. Є. Кузьмін, Є. В. Кравченко // Бізнес-Інформ. – 2013. – №12. – С. 61-65. (1 д.а., особистий внесок здобувача: розглянуто елементи правового поля транскордонного співробітництва підприємств на прикладі конкретних нормативно-правових актів – 0,5 д.а.). **Видання індексується і реферується в наступних українських та зарубіжних базах даних: Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського (Україна), Index Copernicus (Польща), Ulrich's Periodicals Directory (США), РІНЦ (Росія), DOAJ (Швеція), Research Papers in Economics (США).**

Статті у наукових виданнях інших держав

10. Kravchenko I. Cross-border cooperation development of Ukraine: forms and instruments of competitiveness increase / Y. Sotnikov, I. Kravchenko // Economics and management. – 2013. – №18, (1). – pp. 95-101. **(Kaunas Technical University, Lithuania)** (0,7 д.а., особистий внесок здобувача: охарактеризована модель транскордонного кластеру та розглянуті перспективи його створення в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства – 0,35 д.а.).

11. Kravchenko I. Cross-border cooperation of enterprises: essence and significance / O. Kuzmin, I. Kravchenko // Econtechmod. – 2014. – №3/2. – pp. 35-40. **(Poland)** (0,9 д.а., особистий внесок здобувача: розроблена система рівнів транскордонного співробітництва та розглянутий механізм функціонування транскордонного співробітництва підприємств – 0,45 д.а.)

12. Kravchenko I. Development of the cross-border cooperation of enterprises on the basis of the cluster approach / Y. Kozak, I. Kravchenko // Studii economice: Revistă științifică. – 2014. – №8/2. – pp. 58-65. **(Romania)** (1 д.а., особистий внесок здобувача: досліджено сутність, фази життєвого циклу та типи транскордонного кластеру – 0,3 д.а.).

2. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Матеріали наукових конференцій

13. Кравченко Є.В. Єврорегіон: сучасна методологія аналізу : Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. [“Сучасні проблеми економічної теорії та практики господарювання в ринкових умовах”], (Одеса, 8 жовтня 2010р.) / Є.В. Кравченко. – Одеса: ОДЕУ, 2010. – С. 148-152. (0,4 д.а.).

14. Kravchenko Y.V. The agribusiness development in the cross-border cooperation system by means of European neighborhood and partnership instrument : International Scientific-Practical Conference [“Globalization, Contemporary Problems of International Business and Development Trends”], (Georgia, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, April 6-7, 2012) / Y.V.Kravchenko. – Tbilisi: Publishing House “UNIVERSAL”, 2012. – pp. 36-40. (0,5 д.а.).

15. Kravchenko Y.V. Legal framework of cross-border cooperation of enterprises : Матеріали II Міжнар. Інтернет-конф. [“Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту”], (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 23 травня 2013р.) / Y.V.Kravchenko. – Одеса, ОНПУ, 2013. – С. 42-43. (0,28 д.а.).

16. Kravchenko I. Models of the enterprises' participation in the cross-border cooperation : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [“Актуальні проблеми розвитку економіки в контексті глобальних викликів”], (Одеса, 19-20 вересня 2013р.) / I. Kravchenko, J. Szoltysek. – Одеса: «Атлант», 2013. – С. 150-152. (0,5 д.а., особистий внесок здобувача: система структурно-економічних моделей участі підприємств в транскордонному співробітництві доповнена інноваційною моделлю – 0,25 д.а.).

17. Kravchenko I. The phenomena of modern economic relations: cross-border cooperation of enterprises [“Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere”], (Romania, Iași, Institutului de Cercetări Economice și Sociale “Gh.Zane”, 2014) / I. Kravchenko, A. Kozak. – Iași: Tehnopress, 2014. – №19. – pp. 171-176. (0,5 д.а., особистий внесок здобувача: запропоновано ієрархію поняття «транскордонне співробітництво підприємств – 0,25 д.а.)

18. Кравченко Є.В. Функціонування українських підприємств в системі транскордонного співробітництва : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [“Економіка: реалії часу і перспективи”], (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 20-21 лютого 2014р.) / М.А. Заєць, Є.В. Кравченко. – Одеса, ОНПУ, 2014. – Т. 1. – С. 71-74. (0,45 д.а., особистий внесок здобувача: систематизовано досвід підприємств в рамках виробничо-коопераційної та інноваційної моделях участі в транскордонному співробітництві – 0,25 д.а.).

19. Kravchenko I. Cluster as a new form of the international competitiveness increase of enterprises within cross-border cooperation : Sborník z mezinárodní ekonomické konference [“Konkurenceschopnost ekonomiky – problémy a factory jejího zvyšování”], (VŠMIEP, Praha, 21 listopadu 2014) / I. Kravchenko, P. Pirožek. – Praha: VŠMIEP, 2014. – pp. 137-146. (0,67 д.а., особистий внесок здобувача: досліджено особливості формування кластерних структур на транскордонних територіях – 0,42 д.а.).

20. Kravchenko I. Key aspects of the cross-border cooperation of enterprises : Proceedings of the 5th Scientific Conference for PhD students and Young Researches (University of Economics, Prague, 5 December 2014) / I. Kravchenko. – Prague: University of Economics, 2014. – pp. 60-69. (0,86 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Кравченко Є.В. Транскордонне співробітництво машинобудівних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеський національний політехнічний університет, Одеса, 2015.

У дисертації розглянуто проблеми розроблення теоретико-методичних положень та надано практичні рекомендації щодо розвитку транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств. У роботі уточнено категоріально-понятійний апарат у сфері транскордонного співробітництва підприємств; систематизовано принципи розвитку транскордонного співробітництва підприємств; доповнено науково-методичні положення з аналізування транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств. Вперше при оцінюванні потенціалу транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств враховано фактори ендогенного та екзогенного розвитку даної співпраці. Удосконалено: систему факторів, які впливають на розвиток транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств; організаційно-інституційний механізм розвитку даної співпраці; інструментарій оцінювання економічної ефективності транскордонного співробітництва машинобудівних підприємств.

Ключові слова: машинобудівні підприємства, принципи, потенціал, транскордонне співробітництво підприємств, транскордонні економічні зв'язки, інтеграція машинобудівних підприємств, економічна ефективність.

АННОТАЦИЯ

Кравченко Є.В. Трансграничное сотрудничество машиностроительных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Одесский национальный политехнический университет, Одесса, 2015.

Диссертационное исследование посвящено выработке и обоснованию теоретико-методических положений, а также разработке практических рекомендаций по развитию трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий. Объектом исследования является трансграничное сотрудничество предприятий машиностроительной отрасли, функционирующих на приграничных территориях. Предметом исследования являются теоретико-методологические и методико-прикладные положения по развитию трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий.

В первом разделе «Теоретические основы и практика трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий» охарактеризовано систему уровней, на которых осуществляется трансграничное сотрудничество, и место предприятий в ней; определена сущность и значение трансграничного сотрудничества предприятий; определены правовые основы и принципы данного сотрудничества; исследованы и обоснованы методические положения по анализу трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий.

В результате исследования предложено систему уровней трансграничного сотрудничества, в рамках которой предприятиям отводиться базовый уровень; уточнено категориально-понятийный аппарат и определено содержание понятия «трансграничное сотрудничество предприятий» в контексте его иерархии наряду с такими понятиями как «предпринимательство», «внешнеэкономическая деятельность предприятий» и «международное предпринимательство».

Систематизировано имеющиеся в международных нормативно-правовых актах и трудах других ученых принципы трансграничного сотрудничества предприятий в три блока (общеевропейские, национальные и предпринимательские принципы), на которые ориентируется внутренняя экономическая система каждого субъекта хозяйствования при участии в трансграничном сотрудничестве.

Предложен авторский подход к анализу трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий, обеспечивающий комплексное исследование непосредственно трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий с учетом специфики исследуемой отрасли.

Во втором разделе «Анализ форм и методов трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий» предложено определение потенциала трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий и интегральный метод его оценивания с учетом влияния эндогенных и экзогенных факторов развития, проанализировано состояние трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий и выделены факторы, которые влияют на развитие данного сотрудничества, а также исследован опыт участия отечественных машиностроительных предприятий в трансграничном сотрудничестве.

На основании определения потенциала трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий и анализа его структурных элементов предложен интегральный метод его оценивания, который учитывает влияние эндогенных и экзогенных факторов развития.

Проанализировано состояние трансграничного сотрудничества 18 машиностроительных предприятий Одесской области и выявлены основные тенденции развития данного сотрудничества за 2006-2014 гг. Для углубления данного анализа применен интегральный метод оценивания, который позволил определить меру интеграции трансграничного сотрудничества в хозяйственную деятельность машиностроительных предприятий и предложить системное обобщение факторов, которые влияют на развитие данного сотрудничества.

Проанализирован опыт участия отечественных машиностроительных предприятий в трансграничном сотрудничестве с применением двух критериев одновременно: трансграничного региона, на территориях которого функционировали предприятия, и структурно-экономической модели в зависимости от типа осуществляемой хозяйственной деятельности.

В третьем разделе «Развитие трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий» построена модель трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий на основе кластерного анализа, усовершенствованы теоретико-методологические основы формирования организационно-институционального механизма стимулирования трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий и проведено оценивание экономической эффективности данного сотрудничества.

На базе проведенного кластерного анализа исследуемых отечественных машиностроительных предприятий, получены сбалансированные кластерные структуры, на основании которых была построена организационно-экономическая модель трансграничного сотрудничества данных предприятий. Данная модель выступила базисом для разработки путей стимулирования и активизации трансграничного сотрудничества исследуемых машиностроительных предприятий, которые были встроены в организационно-институциональный механизм развития данного сотрудничества в направлении формирования кластерных структур для более полного использования имеющегося производственного потенциала.

Предложен научно-методический подход, направленный на усовершенствование существующего инструментария оценки экономической эффективности трансграничного сотрудничества машиностроительных предприятий. Апробирование полученных результатов исследования проводилось на базе ПАО «Одескабель».

Исследования показали, что практическое внедрение полученных результатов исследования будет способствовать включению машиностроительных предприятий в евроинтеграционные процессы трансграничной кооперации с предприятиями соседних стран и формированию совместных производственных программ.

Ключевые слова: машиностроительные предприятия, принципы, потенциал, трансграничное сотрудничество предприятий, трансграничные экономические связи, интеграция машиностроительных предприятий, экономическая эффективность.

SUMMARY

Kravchenko I.V. Cross-border cooperation of machine-building enterprises. – Manuscript.

Thesis seeking the Candidate of Economic sciences degree on specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by economic activity types). – Odessa National Polytechnic University, Odessa, 2015.

The thesis considered development issues of theoretical and methodical positions and practical recommendations for the development of cross-border cooperation of machine-building enterprises. There were developed the essence of the framework of categories and concepts within cross-border cooperation of enterprises; were systematized principles of cross-border cooperation of enterprises; were supplemented the scientific and methodological positions on analysis of cross-border cooperation of machine-building enterprises. For the first time ever, in the process of evaluation of the potential of cross-border cooperation of machine-building enterprises were taken into account endogenous and exogenous factors of development. There were improved: the factors' system, influencing the development of cross-border cooperation of machine-building enterprises; the organizational and institutional mechanism for development of this type of cooperation; the methodological instruments of cost-effectiveness analysis of cross-border cooperation of machine-building enterprises.

Keywords: machine-building enterprises, principles, potential, cross-border cooperation of enterprises, cross-border economic ties, integration of machine-building enterprises, economic efficiency.